

University of Groningen

Involvement in bottom-up energy transitions

Goedkoop, Fleur

DOI:
[10.33612/diss.166748756](https://doi.org/10.33612/diss.166748756)

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
2021

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):
Goedkoop, F. (2021). *Involvement in bottom-up energy transitions: the role of local and contextual embeddedness*. [Thesis fully internal (DIV), University of Groningen]. University of Groningen.
<https://doi.org/10.33612/diss.166748756>

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

NEDERLANDSE SAMENVATTING

(Summary in Dutch)

De afgelopen jaren is er een toename te zien in het aantal lokale duurzame energie-initiatieven. Momenteel zijn er meer dan 1500 initiatieven in Europa, met meer dan een miljoen leden (REScoop.eu, 2019). Dergelijke initiatieven worden meestal geïnitieerd door een groep bewoners met als doel om duurzaam energiegedrag in hun lokale gemeenschap te stimuleren. Om dit te bereiken, is het van cruciaal belang dat voldoende mensen deelnemen. In dit proefschrift is onderzocht waarom mensen deel willen nemen aan dergelijke initiatieven.

Deelname aan lokale energie-initiatieven kan gezien worden als een vorm van collectieve actie waarbij zowel private als collectieve voordelen voor de lokale gemeenschap en de samenleving kunnen worden gegenereerd, zoals een beter milieu of een bijdrage aan de lokale economie, waarvan anderen niet kunnen worden uitgesloten. Lokale duurzame energie-initiatieven worden doorgaans gezien als veelbelovend in het bevorderen van dergelijke collectieve actie, omdat ze worden opgezet binnen een lokale gemeenschap en kunnen voortbouwen op lokale, sociale relaties. Dit zou de participatie onder bewoners bevorderen in vergelijking met projecten opgezet door externe partijen, zoals bijvoorbeeld de overheid of commerciële partijen. Er is echter relatief weinig bekend over de rol die de lokale sociale context, zoals de sociale relaties binnen de gemeenschap, sociale netwerken van bewoners en verschillende vormen van vertrouwen, speelt voor deelname van bewoners aan dergelijke initiatieven. In dit proefschrift is daarom onderzocht of en hoe de lokale sociale context bijdraagt aan bereidheid tot deelname aan lokale duurzame energie-initiatieven. De focus lag hierbij op de bewoners van gemeenschappen waar een lokaal duurzaam energie-initiatief werd opgestart, waarbij zowel potentiële leden als niet-leden zijn meegenomen.

In dit proefschrift is verder onderzocht hoe duurzame energieprojecten in gedeeld eigendom tussen lokale gemeenschappen en commerciële private partijen (*shared ownership arrangements*) kunnen worden vormgegeven. Naast de opkomst van lokale duurzame energie-initiatieven is er ook een internationale trend te zien waarbij overheden het opzetten van relatief grootschalige projecten in gedeeld eigendom stimuleren om een versnelling van de energietransitie te bevorderen. De veronderstelling hierbij is dat lokale gemeenschappen en commerciële partijen gemeenschappelijke doelen hebben en effectief kunnen samenwerken om deze te bereiken. Er is echter een gebrek aan onderzoek dat dergelijke aannames ondersteunt. In dit proefschrift is daarom gekeken naar de rol van vertrouwen en ervaren rechtvaardigheid bij het vormgeven van dergelijke duurzame energieprojecten in de praktijk.

Dit proefschrift bestaat uit vier empirische studies en maakt gebruik van verschillende databronnen. Voor de eerste drie studies zijn data verzameld binnen 10 lokale gemeenschappen in Nederland waarin op het moment van het verzamelen van de data, een lokaal duurzaam energie-initiatief werd opgestart. Hierbij zijn vragenlijsten onder de bewoners van deze gemeenschappen afgenomen gecombineerd met diepte-interviews met verscheidene initiatiefnemers. Voor de vierde studie zijn diepte-interviews afgenomen bij betrokken partijen zoals gemeenschapsactoren, commerciële partijen en derden, bij het opzetten van duurzame energieprojecten in gedeeld eigendom in het Verenigd Koninkrijk.

Bevindingen

Hoofdstuk 2 geeft antwoord op de vraag in hoeverre de lokale gemeenschap waarbinnen een lokaal duurzaam energie-initiatief plaatsvindt, bijdraagt aan de bereidheid tot deelname van bewoners aan een dergelijk initiatief, naast de persoonlijke motivatie van mensen om bij te dragen aan een duurzame samenleving. Er is gekeken naar de perceptie hoe anderen in de gemeenschap tegenover duurzaamheid staan en naar de betrokkenheid van bewoners bij de gemeenschap, waarbij een onderscheid is gemaakt tussen identificatie van bewoners met de gemeenschap en het interpersoonlijk contact tussen bewoners. Bevindingen zijn gebaseerd op gegevens verzameld bij 439 bewoners van zeven gemeenschappen in Nederland waarbinnen een lokaal duurzaam energie-initiatief werd opgezet. Bevindingen laten zien dat er weinig samenhang bestaat tussen hoe anderen in de gemeenschap tegenover duurzame energie staan en de bereidheid tot deelname van bewoners. Betrokkenheid bij de gemeenschap lijkt wel bij te dragen aan bereidheid tot deelname; zowel een sterkere identificatie met de gemeenschap als meer interpersoonlijk contact met andere bewoners vergroten de kans dat bewoners aan een lokaal duurzaam energie-initiatief deelnemen.

In **hoofdstuk 3** is de rol van sociale netwerken onderzocht voor de bereidheid tot deelname aan een lokaal duurzaam energie-initiatief. Hierbij is gekeken naar de contacten tussen bewoners en initiatiefnemers. Er is hierbij zowel gekeken naar het bestaan van en het aantal sterke (zoals familie en vrienden) en zwakke (zoals kennissen) persoonlijke contacten. Daarnaast is de rol van indirecte contacten onderzocht via de gedeelde lidmaatschappen van bewoners en initiatiefnemers binnen organisaties, verenigingen en clubs binnen de gemeenschap. Hypothesen zijn getoetst aan de hand van surveydata verzameld bij 467 bewoners van 8 gemeenschappen in Nederland waarbinnen een lokaal duurzaam energie-initiatief werd opgezet. Uit de resultaten kwam naar voren dat zowel sterke als zwakke persoonlijke contacten met de initiatiefnemers bijdragen aan de bereidheid tot deelname, waarbij sterke relaties een grotere rol lijken te spelen. Indirecte contacten lijken er minder toe te doen, hoewel het hebben van lidmaatschappen in plaatselijke organisaties, verenigingen en clubs wel gerelateerd was aan bereidheid tot deelname.

In **Hoofdstuk 4** is vervolgens gekeken naar de rol van vertrouwen bij het opzetten van lokale duurzame energie-initiatieven. Hierbij is zowel naar interpersoonlijk vertrouwen (tussen bewoners) als institutioneel vertrouwen (in overheden) gekeken. Bovendien is er een onderscheid gemaakt tussen het algemene vertrouwen van bewoners in elkaar en de specifieke verwachting wat betreft deelnamebereidheid van andere bewoners. Dit is onderzocht aan de hand van een combinatie van surveydata verzameld bij 398 bewoners en 45 initiatiefnemers van acht gemeenschappen en diepte-interviews met acht initiatiefnemers. De resultaten laten zien dat beide institutioneel vertrouwen en algemeen vertrouwen in andere bewoners niet bijdragen aan de bereidheid van mensen om deel te nemen aan een lokaal duurzaam energie-initiatief. Echter, de verwachting dat andere bewoners deel zullen nemen vergroot wel de kans op de bereidheid tot deelname. Uit de interviews met initiatiefnemers kwam verder naar voren dat zij over het algemeen weinig vertrouwen hebben in de overheid en in de deelnamebereidheid van bewoners, maar dit lijkt voor hen juist een belangrijke motivatie om in actie te komen.

Ten slotte geeft **hoofdstuk 5** een antwoord op de vraag hoe duurzame energieprojecten in gedeeld eigendom tussen lokale gemeenschappen en commerciële private partijen worden vormgegeven en wat de rol van vertrouwen en ervaren rechtvaardigheid hierbij is. Uit verschillende interviews afgenomen bij 19 betrokken partijen bleek dat er in principe sterke steun is voor het ontwikkelen van dergelijke projecten, maar dat er aanzienlijke uitdagingen zijn in de praktijk. Met name verschillende belangen van de betrokken partijen en tegengestelde opvattingen over hoe aan deze belangen te voldoen vormden een belemmering voor de samenwerking. Bovendien heerste er een gebrek aan onderling vertrouwen. Commerciële partijen waren doorgaans sceptisch over de capaciteit en representativiteit van lokale bewonersinitiatieven en lokale gemeenschappen zagen commerciële partijen vaak als uitsluitend gemotiveerd door winst.

Wetenschappelijke implicaties

Dit proefschrift heeft laten zien dat bewoners niet alleen bereid zijn om deel te nemen aan lokale duurzame energie-initiatieven omdat ze persoonlijk gemotiveerd zijn om bij te dragen aan een beter milieu maar dat daarnaast de lokale sociale context een rol speelt. Betrokkenheid bij de gemeenschap, de specifieke verwachting dat andere bewoners ook deel zullen nemen en de sociale banden met initiatiefnemers lijken allemaal bij te dragen aan de bereidheid tot deelname van bewoners aan een lokaal duurzaam energie-initiatief. Daarnaast ondersteunen de bevindingen van dit proefschrift het belang om voorbij de initiatiefnemers van lokale duurzame energie-initiatieven te kijken om bereidheid tot deelname te verklaren. Hoewel eerder onderzoek doorgaans het belang van vertrouwen binnen de gemeenschap aantoonde, bleek het vertrouwen in buurtgenoten onder bewoners niet geassocieerd te zijn met betrokkenheid bij een lokaal duurzaam energie-initiatief. Dit geeft aan dat de rol van vertrouwen voor deelname wellicht complexer is dan tot nu toe is aangetoond. Dit proefschrift heeft hiermee belangrijke inzichten opgeleverd wat betreft de rol die de lokale gemeenschap en de sociale relaties hierbinnen speelt voor betrokkenheid van bewoners bij lokale energie-initiatieven.

Verder laten de bevindingen uit dit proefschrift zien dat pogingen om duurzame energieprojecten in gedeeld eigendom te ontwikkelen vaak stranden, ondanks een hoge mate van steun vanuit betrokken partijen. Een consistente bevinding is dat samenwerking tussen partijen wordt ondermijnd door een gebrek aan vertrouwen en negatieve verwachtingen van de verschillende betrokken partijen van elkaar. Succesvolle gevallen van gedeeld eigendom lijken zich het vaakst voor te doen wanneer commerciële partijen meer pragmatische gemeenschappen betrekken vanuit een normatieve overtuiging. Echter, de meeste gemeenschapsactoren zien zich geconfronteerd met de spanning tussen het vermogen om te profiteren van samenwerking met externe partijen en het creëren en behouden van lokale betrokkenheid.

In dit proefschrift zijn verschillende vragen beantwoord maar er zijn ook nieuwe vragen bijgekomen. Veel initiatieven worden bijvoorbeeld opgezet in dorpen en onderzoek richt zich daar dan ook veelal op. De verduurzaming van steden is echter een belangrijk vraagstuk voor de toekomst. De vraag is of de gevonden resultaten ook te generaliseren zijn naar stedelijke gebieden waar vaak minder sprake is van sociale binding. Bovendien, terwijl dit proefschrift het

belang van de lokale sociale context voor bereidheid tot deelname onderschrijft in de beginfase van een initiatief, spelen in latere fasen wellicht andere factoren een rol. Verder kunnen sociale relaties veranderen naar verloop van tijd. Een belangrijke vraag blijft bijvoorbeeld of bewoners eerder deelnemen vanwege hun sociale contacten met initiatiefnemers omdat ze door hen beïnvloed worden of dat het contact met initiatiefnemers is ontstaan vanwege een gedeelde interesse in duurzame energie. Daarnaast is een belangrijk onbeantwoord vraagstuk in hoeverre lokale duurzame energie-initiatieven daadwerkelijk bijdragen aan de lokale gemeenschap in termen van bijvoorbeeld duurzaamheid en sociale cohesie. Longitudinaal onderzoek is nodig om dergelijke vragen te beantwoorden. Tenslotte is er in dit proefschrift gekeken naar sociale relaties gemeten op individueel niveau (weliswaar op basis van de sociale structuur van de gemeenschap). Toekomstig onderzoek zou zich kunnen richten op het vergelijken van sociale netwerkstructuren tussen gemeenschappen en kijken in hoeverre dit gerelateerd is aan de verspreiding van het initiatief binnen de gemeenschap.

Maatschappelijke implicaties

De gepresenteerde bevindingen hebben inzichten opgeleverd die ook van maatschappelijk belang kunnen zijn. Hieronder doen we verschillende aanbevelingen voor (initiatiefnemers van) energie-initiatieven, projectontwikkelaars, beleidsmakers en andere betrokken belanghebbenden. Toekomstig onderzoek zou moeten uitwijzen of dergelijke implicaties ook daadwerkelijk bijdragen aan een grotere betrokkenheid van bewoners en gemeenschappen bij de energietransitie.

Op basis van de bevindingen uit dit proefschrift lijkt het voor het betrekken van bewoners bij lokale duurzame energie-initiatieven belangrijk om niet alleen een beroep te doen op hun persoonlijke duurzame overtuigingen maar om ook de waarde van het initiatief voor de gemeenschap en de sociale aspecten van het initiatief te benadrukken. Verder lijkt het van belang de interesse in deelname van andere bewoners in de gemeenschap te communiceren naar bewoners. De resultaten uit dit proefschrift laten ook zien dat beide het persoonlijke sociale netwerk van initiatiefnemers en het lokale netwerk van verenigingen binnen de gemeenschap een rol lijken te spelen bij de bereidheid tot deelname van bewoners. Een sociale netwerk analyse waarbij het lokale verenigingsnetwerk in kaart wordt gebracht zou kunnen helpen om groepen die (nog) niet worden bereikt te identificeren. Bovendien zou bij het vormen van een groep van initiatiefnemers, of aantrekken van nieuwe leden voor deze kerngroep, rekening gehouden kunnen worden met de lokale sociale inbedding van deze bewoners binnen de gemeenschap naast diverse andere vaardigheden zoals technische expertise.

Ook beleidsmakers zouden een rol kunnen spelen bij het betrekken van bewoners door bijvoorbeeld expertise beschikbaar te stellen of financiële ondersteuning te bieden, om zo de wervingslast van initiatiefnemers te verlichten. Bovendien zou men zich kunnen richten op gemeenschappen met een kansrijke lokale sociale structuur. Echter, dit zou tevens kunnen leiden tot een zogenaamd "Matheus-effect" (Merton, 1968). Deze gemeenschappen hebben hierdoor een grotere kans met succes een project te ontwikkelen met als gevolg dat ze hiermee extra middelen genereren die kunnen worden geïnvesteerd in de lokale gemeenschap, terwijl andere gemeenschappen achterblijven. Ook wat betreft het ontwikkelen van duurzame energie

projecten in gedeeld eigendom zouden beleidsmakers een rol kunnen spelen in het vergroten van de betrokkenheid vanuit de gemeenschap en hiermee tegelijkertijd het risico voor commerciële partijen verminderen. Het in een vroeg stadium identificeren en introduceren van potentiële partners en het vergroten van de beschikbare tijd voor gemeenschappen om zich te organiseren, zou betrokken partijen in staat kunnen stellen om op basis van meer gelijkheid te onderhandelen en het onderling vertrouwen kunnen bevorderen om zo een 'win-win'-situatie voor alle betrokken partijen te bevorderen.

Conclusie

Dit proefschrift heeft nieuwe inzichten opgeleverd in de rol die lokale de gemeenschap en de sociale relaties hierbinnen spelen voor de bereidheid tot deelname aan lokale duurzame energie-initiatieven. Daarnaast is het potentieel van een hybride model, het ontwikkelen van duurzame energieprojecten onder bewoners in gedeeld eigendom tussen gemeenschappen en commerciële actoren, onderzocht. Ondanks dat sommige verwachtingen niet werden bevestigd, hebben we laten zien dat factoren gerelateerd aan de lokale gemeenschap en de sociale relaties hierbinnen bij lijken te dragen aan bereidheid tot deelname aan een lokaal energie-initiatief, naast de persoonlijke duurzame motivaties die bewoners hebben. Bovendien hebben we laten zien dat het in gedeeld eigendom opzetten van duurzame energieprojecten tussen lokale gemeenschappen en commerciële partijen, hoewel in theorie veelbelovend voor het stimuleren van betrokkenheid en het versnellen van de energietransitie, in de praktijk vaak gepaard gaat met een aan gebrek aan vertrouwen tussen betrokken partijen.

Lokale duurzame energie ontwikkelt zich snel en er is meer onderzoek nodig om de sociale uitdagingen en kansen hiervan te adresseren. Toekomstig onderzoek zou gericht kunnen zijn op het systematisch meenemen van sociale factoren binnen verschillende institutionele contexten om zo tot een beter begrip van de wisselwerking tussen micro- en macrofactoren te komen.